
UVODNIK

*Bogovi zaista od početka nisu smrtnicima otkrili sve stvari,
ali dugim traganjem smrtnici postižu napredak u pronalaženju.*

(Ksenofan)

O imenu – ideja cijelog *Zbornika*, uključujući sve njegove promjene sadržana je i u njegovom imenu u figurativnom značenju. Plemenitaška obitelj Janković je u drugoj polovici 18. stoljeća udarila temelje ovom gradu, te je s tom obitelji, mogli bismo reći, sve počelo. Stoga je i ovaj *Zbornik* početak nastojanja da se i grad Daruvar kao i njegovi stanovnici priključi sve većoj (post)modernizaciji svijeta i bude prepoznat na njegovoj znanstvenoj mapi i svakoj drugoj karti.

Stoga je 2015. godine grupa entuzijasta okupljena oko Ogranka Matice hrvatske u Daruvaru pokrenula znanstveni časopis „Zbornik Janković“, pri čemu je postavljeno nekoliko važnih ciljeva. Prvo: potaknuti znanstvena istraživanja o prošlosti i sadašnjosti grada Daruvara i njegove šire regije. To je uglavnom ostvareno, jer se najveći broj radova u prvom i drugom broju *Zbornika* odnosi upravo na prošlost Daruvara i njegove okolice. Drugo: okupiti znanstvenike i stručnjake iz samog Daruvara i regije te ostalih dijelova Hrvatske, ali i iz susjednih država gdje se nalaze značajne hrvatske manjine, te ih potaknuti da se sustavno bave istraživanjem ovog dijela Hrvatske na multidisciplinarni način. S obzirom da grad Daruvar krasi multietničnost te u njemu žive brojne nacionalne zajednice, uz većinske Hrvate, poput Čeha, Srba, Mađara, Talijana i ostalih, potaknuli smo znanstvenike iz tih zemalja da pišu o povijesti hrvatskih etničkih manjina ili zajednica u tim zemljama. Dobrim dijelom taj je cilj i ostvaren, jer u *Zborniku* surađuju autori iz Daruvara i šire regije i stranih susjednih zemalja, a koji se uglavnom nisu dosad znanstveno bavili ovim krajem ili su se bavili pisanjem o hrvatskim nacionalnim manjinama u Srednjoj Europi. Također je na suradnju privučen određeni broj znanstvenika iz ostalih dijelova Hrvatske, te iz Mađarske, Austrije i Češke, a

radi se na priključivanju pojedinih autora iz Bosne i Hercegovine i Srbije. Da nije pokrenut „Zbornik Janković“, oni se zacijelo ne bi znanstveno bavili ovim krajem. Treće: unaprijediti multidisciplinarna istraživanja o daruvarskoj regiji, a prvenstveno s područja društveno-humanističkih znanosti – povijesti, zemljopisa, arheologije, povijesti umjetnosti, etnologije, ekologije, demografije, sociologije, političke povijesti i ekonomije. Četvrto: dogovoreno je da *Zbornik* dobije i širi karakter od lokalnog, da se prihvaćaju radovi koji pišu o povijesti drugih dijelova Hrvatske, pa i svjetske povijesti, uključujući i druge znanstvene discipline, radi afirmacije samog *Zbornika*, ali i daruvarske sredine kao takove. Radi toga postignuta je suglasnost da se prihvaćaju i radovi pisani engleskim jezikom, današnjim svjetskim *lingua franca*. Peto: okupljanjem brojnih autora, *Zbornik* bi trebao biti osnovica za pisanje prve znanstvene monografije grada Daruvara posebno, ali i mjesta i gradova koji njemu gravitiraju, poput Grubišnog Polja, Garešnice, Pakraca i ostalih manjih mjesta. Jer naša povijest, to smo mi. Šesto: planiralo se da *Zbornik* bude financiran, pa time i prihvaćen, od najvažnijih čimbenika lokalne uprave i gospodarstva grada Daruvara, ali i Županije Bjelovarsko-bilogorske, što je djelomično ostvareno. Uglavnom, veći dio ciljeva koji su postavljeni na početku izdavanja *Zbornika*, do danas su ostvareni. Nesumnjivo je u tom procesu bilo zakašnjenja, različitih problema i nedoumica koji će vjerujemo biti otklonjeni prihvaćanjem *Zbornika* od njegovih čitatelja, te u ostvarenju toga cilja tražimo vašu pomoć i sudjelovanje.

U odnosu na prvi broj *Zbornika* postignut je značajni napredak u tome da su sada članci u njemu recenzirani od poznatih hrvatskih stručnjaka u svojim poljima, te da uglavnom svaki članak ima dvije pozitivne recenzije, čime dobiva znanstvenu kategorizaciju. Pokrenut je i proces da *Zbornik* bude priznat kao humanistički časopis A2 kategorizacije. Osim toga, radi se na tome da Ogranak MH Daruvar posjeduje vlastitu web-stranicu na kojoj bi se osim prikazivanja tekućih radnji i kulturnih i društvenih zbivanja u gradu i okolici, jedna kategorija na toj stranici posvetila upravo *Zborniku*, koji bi i ovdje bio prezentiran osim na znanstvenom portalu *hrčak.hr*.

Lepeza sadržaja drugog broja *Zbornika* veoma je široka, ponuda ima, jer se ovom prostoru relativno malo pisalo, ali se trebalo opredijeliti na one sadržaje koji obrađuju teme iz različitih razdoblja, čime se dobila jedna prihvatljiva cjelina. Htjeli smo proširiti sadržaje daruvarske prošlosti iz prvog broja *Zbornika*, vezanih za plemićku obitelj Janković i na razdoblje kada je u većem dijelu tog prostora glavnu ulogu preuzela plemićka obitelj Tüköry. Ponekad se misli da je o razdoblju druge polovine 19. stoljeća sve rečeno, ipak to nije tako, jer su mnogi raniji radovi uglavnom neznatno prošireni sadržaji koje su dali raniji povijesni istraživači (Kempf, Szabo). Kod njih su Jankovići prikazani u lijepom svjetlu, navode se uglavnom njihove zasluge, bez dubljih analiza stvarnog života stanovništva na svim dijelovima njihovih posjeda. Ukidanje kmetstva na daruvarskom području nije donijelo boljitak u životu na selu jer je ova obitelj zadržala znatne dijelove svojih posjeda koje su davali u najam brojnim novopridošlim

obiteljima koje su u drugoj polovici 19. stoljeća useljavali u postojeća ranija sela ili su osnivali nove. Novopridošle obitelji su zbog nedostatka novčanih sredstava postali najamnici jer su sklapani preko svojih posrednika najamne odnose s pojedinim članovima porodice Janković, a kasnije porodice Tüköry. Sadržaj takvih najmnih ugovora često je stavljaio najmnike u gori položaj nego što su nekada bili kmetovi. Stoga i poglavlje o Tüköryma samo je najava za neke buduće radove u kojima će se detaljnije opisati prilike na daruvarskom prostoru u zadnjim desetljećima 19. i prvom desetljeću 20. stoljeća. Iz njih će biti vidljivo da su najamni ugovori bili tako sročeni da su štitali samo najmodavce. Svaki i najmanji odstup od sadržaja takvog ugovora imao je za posljedicu da su najmoprimci izgubili ranije unajmljene površine pa i stambene zgrade koje su sagradili te morali snositi dodatno i sve sudske troškove.

U sklopu takvog stanja na prijelazi 19. i 20. stoljeća uklapa se i tema o doprinosu daruvarskih Židova za gospodarski napredak Daruvara. O tom se do sada nije pisalo, zasjenili su to uglavnom radovi o stradanju Židova u Drugom svjetskom ratu, a pod tepihom su ostali opisi o doprinosu brojnih židovskih obitelji u gospodarstvu bez kojih Daruvar ne bi bio u međuratnom razdoblju ispred mnogih gradova Požeške županije, ali ni ispred mnogih gradova susjednih županija (Pakrac, Garešnica, Grubišno Polje, Virovitica...).

Usko vezano za gospodarske prilike i napredak daruvarskih prostora jedan se rad bavi izgradnjom željezničkih pruga, čime su Daruvaru bila otvorena vrata u svijet. Do tada prva željeznička postaja bila je u Mađarskoj, u Barcsu, koji je oko 60 km udaljen od Daruvara. Zbog te udaljenosti i lošeg stanje tadašnjih cesta, transfer robe bio je otežan pa se on prevozio vučnom zapregom. Napretku Daruvara pomogao je i njegov izvor tople vode koji je već u rimskom razdoblju bio topličko mjesto, a nakon nastanka novog trgovišta krajem 18. stoljeću u njemu se pojavilo i lječilište, čime se Daruvar počeo pretvarati u zdravstveno-turističko središte. Briga o njemu kao takvog moguće je u kontinuitetu pratiti do današnjih dana.

Daruvarsko područje i danas obitava višenacionalno stanovništvo pa je i to jedan segment koji zaslužuje dodatna istraživanje. Malo je prostora u Hrvatskoj koji su zanimljiviji za demografske istraživače od ovoga. Dolaskom Osmanlija prekinuo se bogat srednjovjekovni život ovih prostora. Brojno njegovo pučanstvo je stradalo ili se povuklo pred osmanlijskim osvajanjima. Nakon toga velik dio tog prostora postao je granično područje između Osmanskog Carstva i kršćanske Europe. Kao takvo, zbog graničnih sukoba, bilo je kroz stoljeće i pol devastirano u toj mjeri da je uništena cijela njena materijalna i duhovna baština. Nakon oslobođanje tih prostora krajem 17. stoljeća, započeo je proces njegovog naseljavanja koji je trajao do 20. stoljeća.

U *Zborniku* su uvrštena dva rada koje se odnose na nacionalne manjine, jedna u Češkoj, a druga u Hrvatskoj. U prvom se govori o Hrvatima koji su u drugoj polovini 16. stoljeća došli u Moravsku, na području današnje Češke, gdje danas žive njihovi potomci koji njeguju kulturu svojih predaka, prenose je iz pokoljenja na koljeno do današnjih dana. U drugom

radu govori se o Česima koji su se od konca 18. stoljeća počeli doseljavati sa stanovništvom drugih nacionalnosti na hrvatska područja. Najveći broj Čeha živio je na području Požeške i Bjelovarske - križevačke županije. U ovom *Zborniku* se u jednom prilogu govori o njihovom odnosu na tragična zbivanja u Čehoslovačkoj nakon 1938. godine.

U *Zborniku* ima još radova koji se svojim sadržajem vezuju za Drugi svjetski rat, a nije izostavljen i jedan prikaz vezan za razdoblje Domovinskog rata. U završnom dijelu *Zbornika* ima nekoliko prikaza knjiga koje su izašle u posljednje dvije godine, a većina njih imaju poveznicu s Daruvarom.

Završni dio je preslika Ettingerove publikacije *Stogodišnjica daruvarske župe 1821.-1921.* To je publikacija koju je napisao daruvarski župnik, jedan od prvih Daruvarčana, koji je htio dati kratak prikaz prošlosti daruvarskog prostora u kojem je i on živio.*

Uredništvo

---

* Ispričavamo se čitateljima jer nismo uspjeli posve ujednačiti bilješke autora prema standardu.